

4. Mocherniy, S. (2002), *Economichna entsyklopediia* [Economic encyclopaedia], textbook, Academy, Kiev, Ukraine, 952 p.
5. Haliyanych, M. (2005), *Pravovi problemy stvorennia ta diialnosti FPG v Ukraini* [Legal problems of creation and activity of FPG are in Ukraine], textbook, NDI of private right and enterprise, Kiev, Ukraine, 118 p.
6. Protsun, N. (2012), "Foreign experience of functioning financially industrial groups and possibility of his implementacii in Ukraine", *Vcheni zapusku Tavriiskoho natsionalnoho universitetu*, no. 1, pp. 154–162.
7. Chelombitko, T.V. (2012), "Development financially industrial groups in a national economy", *Problemy economicy*, no. 4, pp. 40–43.
8. Yurii, S. and Leschuk, V. (2012), "FPG is groups in functioning of the economic systems", *Svit finansiv*, no. 2, pp. 7-16.

Рецензент: д.е.н., професор Львівської
комерційної академії Г.І. Башнянин

УДК 631.115.1:338.43.02

Стефанюк У.Ф.,
асистент

Львівський національний аграрний університет

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Stefaniuk U.F.,
assistant

Lviv National Agrarian University

STATE SUPPORT OF FORMATION OF RESOURCE POTENTIAL OF FARMER ECONOMIES

Постановка проблеми. Фермерські господарства у нашій країні є однією з категорій сільськогосподарських підприємств, яка займає позиції важливого виробника аграрної продукції. Розвиток фермерства слід розглядати як прогресивну форму підприємницької діяльності громадян у галузі сільського господарства. Зростання кількості й розширення діяльності фермерських господарств сприяє відтворенню села, збереженню традицій і культури українського народу, створенню додаткових робочих місць у сільській місцевості, відіграє важливу роль у розв'язанні соціальних проблем села [3, с. 12].

Разом з тим позиції, які сьогодні займають фермерські господарства в системі аграрного виробництва нашої країни, не можна вважати задовільними з точки зору сподівань, які на них покладаються. Частка виробленої ними продукції в загальному обсязі виробництва валової продукції сільського господарства становила в Україні у 2014 році всього 7,6%. Слабо виражена тенденція до підвищення цього показника сформувалася в основному за рахунок розширення діяльності великих за розмірами фермерських господарств. Переважна ж їх більшість характеризується доволі слабким ресурсним потенціалом, що є основною причиною невисокого рівня технологічної й економічної ефективності їх функціонування. Окремі з них повністю припиняють діяльність, унаслідок чого склалася тенденція до зменшення загальної кількості фермерських господарств як в Україні загалом, так і в більшості регіонів.

Зважаючи на ці обставини, подальший розвиток фермерства в Україні науковці і практики пов'язують із серйозною його підтримкою з боку держави. Однак глибока фінансово-економічна криза в нашій країні вимагає відмовитися від популістських лозунгів, а механізм надання такої підтримки потребує додаткового обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку фермерських господарств, формування і використання їх ресурсного потенціалу присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних учених. Варто виділити доробок В. Горьового, В. Збарського, Л. Гнатишин, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, П. Саблука, Т. Яворської, М. Шулського та інших авторів. Науковцями обґрунтовані ключові засади розвитку фермерських господарств. У багатьох публікаціях

* Науковий керівник: Яців І.Б. – д.е.н., в. о. професора

наголошується на важливості їх державної підтримки, розглядаються критерії такої підтримки [2, с. 36; 4, с. 5; 8, с. 47; 11, с. 253 та ін.].

Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених цій проблемі, питання державної підтримки фермерських господарств залишаються неврегульованими. Це вимагає формування нових підходів до її надання, які повнішою мірою враховували б сучасний стан економіки країни та потенціал фермерських господарств.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу державної підтримки на формування ресурсного потенціалу фермерських господарств та обґрунтувати можливості удосконалення механізму її втілення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституційною базою для становлення фермерства в Україні став розвиток демократичних процесів, орієнтація більшої частини населення на західноєвропейські цінності. Розглядаючи перспективи фермерських господарств, сподівалися на повторення досвіду економічно розвинених країн, у яких вони становлять основу доволі успішної системи аграрного виробництва. Та бурхливий розвиток цієї форми господарювання спостерігався буквально кілька років. Уже в середині 90-х років минулого століття він різко сповільнився і стали очевидними основні проблеми невеликих приватних сільськогосподарських товаровиробників. В основному вони пов'язані з ресурсною неспроможністю переважної більшості фермерських господарств ставити перед собою й вирішувати серйозні завдання.

Усереднені показники ресурсного забезпечення фермерських господарств Львівської області наведені в табл. 1. Їх динаміка суттєво не відрізняється від динаміки аналогічних показників в Україні загалом.

Таблиця 1
Чисельність та ресурсний потенціал фермерських господарств Львівської області*

Показник	2005 р.	2010 р.	2014 р.	2014 р. до 2005 р., %
Кількість фермерських господарств, одиниць	1194	956	1028	86,1
Площа закріплених сільськогосподарських угідь, га	54113	52066	51012	94,3
у тому числі ріллі	47421	47450	47367	99,9
Рівень розораності сільськогосподарських угідь, %	87,6	91,1	92,9	+5,3 п.п.
Чисельність працівників у фермерських господарствах	4552	2392	2430	53,4
Кількість у фермерських господарствах:				
тракторів	1069	619	941	88,0
причепів та напівпричепів	558	322	523	93,7
зернозбиральних комбайнів	361	236	256	70,9
сівалок	412	238	310	75,2
Припадає на одне фермерське господарство:				
сільськогосподарських угідь, га	45,3	54,5	49,6	109,5
у тому числі ріллі	39,7	49,6	46,1	116,1
працівників	3,8	2,5	2,4	63,2
тракторів	0,90	0,65	0,91	101,1
Припадає на 1000 га ріллі:				
тракторів	25,5	13,0	19,9	78,0
зернозбиральних комбайнів	7,6	5,0	5,4	56,3
сівалок	8,7	5,0	6,5	74,7

Джерело: розраховано на основі даних Львівського обласного управління статистики [9]

Кількісно фермерські господарства протягом останнього десятиліття були найчисельнішою формою діючих сільськогосподарських підприємств у Львівській області. Темпи скорочення їх чисельності були дещо нижчими від темпів скорочення загальної чисельності суб'єктів підприємницької діяльності галузі, адже якщо у 2014 порівняно з 2005 роком кількість фермерських господарств зменшилася на 13,9%, то аграрних підприємств – на 17,0%. Отже, проблеми, з якими стикаються фермерські господарства, характерні й для інших категорій сільськогосподарських товаровиробників.

Зі зменшенням кількості фермерських господарств скоротилася й площа використовуваних ними угідь, однак дещо нижчими темпами. Однак площа угідь з розрахунку на одне господарство протягом досліджуваного періоду збільшилася на 9,5%, а ріллі – на 16,1%. Та за розмірами землекористування (у середньому близько 50 га сільгоспугідь) фермерські господарства відносяться

до невеликих підприємств. Для порівняння, у 2014 році середня площа сільськогосподарських угідь на одне аграрне підприємство області становила 340 га. Привертає увагу високий рівень розораності сільськогосподарських угідь, що використовуються фермерськими господарствами. Переважна більшість цих господарств віддають перевагу виробництву продукції рослинництва.

Невеликі розміри землекористування змушують підвищувати рівень фондозабезпечення фермерських господарств. Це означає, що з розрахунку на одиницю площі використовуваних угідь їм потрібно більше одиниць техніки і, як наслідок, капітальних вкладень, ніж великим підприємствам. Забезпеченість фермерських господарств технікою загалом є невисокою. Не кожне фермерське господарство Львівської області має власний трактор, без якого важко уявити сучасного агровиробника.

Важливим елементом ресурсного потенціалу фермерських господарств є трудові ресурси. Чисельність працівників у фермерських господарствах Львівської області протягом останніх років помітно зменшилася. З розрахунку на одне господарство у 2014 році порівняно з 2005 роком вона скоротилася на третину і становила на кінець досліджуваного періоду всього 2,4 особи. Попри те, обсяг виробництва валової продукції фермерськими господарствами області протягом останніх років збільшувався, а це означає, що ефективність використання ресурсного потенціалу підвищувалася. Однак рівень цієї ефективності відзначається високою варіацією. У невеликих за розмірами господарствах він доволі низький, нерідко вони є збитковими.

Перспективи зміцнення ресурсного забезпечення фермерських господарств залежить від їх фінансового стану. Певну роль в його поліпшенні відіграє державна підтримка. Основним нормативним актом у цій сфері є Закон України "Про фермерське господарство", стаття 9 якого визначає, що новоствореним фермерським господарствам у період становлення (перші три роки після його створення, а у трудонедостатніх населених пунктах – п'ять років), фермерським господарствам з відокремленими садибами та іншим фермерським господарствам надається допомога за рахунок державного і місцевого бюджетів, у тому числі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств [7]. Останній є бюджетною установою, яка виконує функції з реалізації державної політики щодо фінансової підтримки становлення і розвитку фермерських господарств.

Кабінет Міністрів України щорічно в проекті Державного бюджету України повинен передбачати кошти на підтримку фермерських господарств. Аналогічно органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування повинні передбачати кошти на підтримку фермерських господарств у проектах місцевих бюджетів.

Державна підтримка передбачає формування програм, в яких визначається механізм їх реалізації. Їх затверджує Кабінет Міністрів України в установленому законом порядку. Основними видами фінансової державної підтримки є: часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктами малого і середнього підприємництва; часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями; надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва; надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи; надання позик на придбання і впровадження нових технологій; компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами; фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій; інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки [6].

Значимість державної фінансової підтримки фермерських господарств Львівської області та окремих її складових ілюструють дані табл. 2. Загальний обсяг такої підтримки зріс із 5,1 млн грн у 2011 році до 24,1 млн грн у 2014 році, тобто в 4,7 раза протягом доволі короткого періоду. У 2014 році з розрахунку на одне фермерське господарство припадало 23,4 тис. грн такої підтримки, а з розрахунку на 1 га використовуваних угідь – 4782 грн.

Попри помітне зростання в динаміці обсягу фінансової державної підтримки фермерських господарств у 2014 році становив усього 4,7% від отриманої ними виручки від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг. Отже, сьогодні її роль у формуванні фінансового стану фермерських господарств не надто велика. Практично половина від загального обсягу коштів державної підтримки сформована за рахунок пільг зі сплати податку на додану вартість. Більшість із них припадала на кошти для розвитку тваринництва, що відповідало діючим в країні програмам державної підтримки сільгоспвиробників. На підтримку за рахунок податку на додану вартість могли претендувати практично всі фермерські господарства, які виробляли й реалізовували відповідну продукцію. Натомість лише окремі господарства могли розраховувати на кошти за рахунок цільових програм.

Невеликим є обсяг державної підтримки, безпосередньо прив'язаної до формування матеріально-технічної бази новостворюваних фермерських господарств. Передбачено, що фінансова підтримка на безповоротній основі надається для компенсації витрат, пов'язаних з придбанням першого трактора, комбайна, вантажного автомобіля, за умови їх подальшої експлуатації фермерським господарством не менш як три роки з моменту державної реєстрації. Ця підтримка

надається фермерському господарству протягом одного бюджетного року в розмірі 30 відсотків, але не більш як 150 тис. грн за одиницю техніки. У разі недотримання умови щодо строку експлуатації вказаної техніки, фермер повинен повернути суму одержаної компенсації. Слід зазначити, що контролюючими органами були виявлені зловживання з боку деяких недобросовісних фермерів, які вдавались до спекуляції, використовуючи зазначену компенсацію. Таким чином, державою були вжиті заходи, спрямовані на забезпечення цільового використання бюджетних коштів та уникнення зловживань з боку їх одержувачів [10].

Таблиця 2

Державна підтримка фермерських господарств Львівської області, тис. грн

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. до 2011 р., разів
Отримано коштів державної підтримки, усього	5096,0	13441,0	30539,3	24072,6	4,72
Те ж з розрахунку на 100 грн виручки від реалізації с.-г. продукції та послуг	1,5	3,0	6,2	4,7	3,13
Отримано коштів підтримки: за рахунок бюджетних дотацій	3155,6	4366,1	11995,5	12871,1	4,08
з них:					
для підтримки виробництва продукції рослинництва	327,7	367,2	421,7	993,5	3,03
для розвитку тваринництва	1959,4	3698,9	11246,1	10818,2	5,52
за іншими видами (напрямами) державної підтримки	868,5	299,9	327,7	1059,5	1,22
за рахунок податку на додану вартість	1940,4	9074,9	18543,8	11201,5	5,77
з них:					
для підтримки виробництва продукції рослинництва	1004,2	2387,0	5624,0	3220,5	3,21
для розвитку тваринництва	936,2	6687,9	12919,7	7980,9	8,53

Джерело: розраховано на основі даних Львівського обласного управління статистики [9]

Основними причинами неефективного використання коштів державного бюджету, які виділяються для підтримки фермерських господарств, є недосконалість механізмів їх отримання і розподілу, порушення бюджетної дисципліни при їх використанні. Часта зміна порядків та механізмів виділення коштів з державного бюджету, їх громіздкість, запізниле затвердження та внесення до них неодноразових змін протягом року негативно впливають на поінформованість фермерів у можливості одержання державної підтримки та здатність її освоїти.

Досить складною є процедура подання документів на розгляд районних конкурсних комісій для одержання фінансової підтримки на безповоротній основі. Для одержувачів таких коштів встановлюють додаткові обмеження, у тому числі щодо наявної заборгованості перед бюджетами всіх рівнів і позабюджетними фондами. Збільшується кількість перевірок використання бюджетної підтримки. Попри те підвідомчі Мінагрополітики управління та служби не забезпечують контроль за дотриманням чинного законодавства у частині повернення заборгованості за державними коштами, наданими на поворотній основі, чим значно зменшують ефективність їх використання. Також встановлено факти, коли державна допомога надавалася без необхідних підстав на її отримання [5]. Прагнення підвищити фінансову дисципліну при використанні бюджетних коштів шляхом ускладнення порядку надання фінансової підтримки часом призводить до втрати інтересу фермерських господарств до такої допомоги.

Погоджуємося з О.В. Алейніковою, що "необхідно законодавчо закріпити зобов'язання держави, у тому числі й у разі затримки при розрахунках" [1, с. 116]. Йдеться про закріплення положення, яке передбачає компенсацію державними органами втрат господарств через затримки відповідних дотацій та субсидій. Як мінімум, мова повинна йти про індексацію затриманих коштів.

Оскільки одержати фінансову підтримку фермерські господарства можуть тільки на конкурсній основі, для організації роботи, пов'язаної з проведенням конкурсу, Український державний фонд підтримки фермерських господарств та його регіональні відділення утворюють відповідно конкурсну та регіональні комісії щодо визначення переліку фермерських господарств, які претендують на її одержання. Регіональні комісії керуються критеріями відбору учасників та визначення переможців конкурсу. Вважаємо, критерії ефективного освоєння відповідних коштів слід тісніше прив'язувати до змін у ресурсному потенціалі господарств, які претендують на допомогу. Значимість таких змін повинна бути відображена у бізнес-плані господарства, який подається в пакеті конкурсних документів. Представлений інвестиційно-інноваційний проект має відображати очікуваний результат від виділення бюджетних коштів. Пов'язаним зі зміцненням трудового потенціалу фермерських господарств і соціально значимим є критерій створення додаткових робочих місць.

Державна підтримка не повинна зводитися лише до фінансової. Чинними нормативними документами передбачена й інформаційна та консультаційна підтримка малого і середнього підприємництва в Україні, у тому числі фермерських господарств. Йдеться про виділення коштів для розвитку таких елементів інфраструктури, як дорадчих служб. Ці служби повинні орієнтуватися на обслуговування не тільки фермерських господарств, а й інших агровиробників, які мають потребу у відповідних послугах. Видатки на започаткування й підтримку діяльності дорадчих служб є відносно невеликими, однак за належного технічного, кадрового й організаційного забезпечення вони здатні принести відчутний ефект, який стосуватиметься значної кількості суб'єктів господарювання. Елементом консалтингової підтримки фермерських господарств слід вважати організаційну допомогу зі створення обслуговуючих кооперативів. Розвиток кооперації є одним із основних шляхів вирішення проблем ресурсного забезпечення фермерських господарств, а тому повинен враховуватися при розподілі державної підтримки аграрного сектора. Виділення коштів на розвиток дорадчих служб і фермерської кооперації слід здійснювати насамперед через місцеві бюджети, що дозволить ефективніше контролювати їх освоєння.

Варто звернути увагу на задекларовану підтримку з підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу. У цьому плані перспективним є виділення коштів для здобуття фаху у вищих навчальних закладах аграрного профілю членів фермерських господарств. Відповідну програму слід розглядати як спрямовану на розвиток трудового потенціалу фермерських господарств.

Висновки з проведеного дослідження. Фінансова підтримка фермерських господарств є важливим інструментом політики аграрного протекціонізму, що використовується у світовій практиці. Серед них доволі поширеною є підтримка виробництва окремих видів продукції. Однак в Україні надання такої не може бути обмеженим лише фермерськими господарствами, на неї претендуватимуть й інші категорії сільськогосподарських підприємств. Цільовий характер державної підтримки фермерських господарств буде забезпечений, якщо метою її надання розглядати зміцнення ресурсного потенціалу фермерських господарств. Перевагу в конкурсному відборі слід надавати фермерам, котрі обґрунтують високу ефективність і значимість реалізації інвестиційного проекту, в рамках якого будуть задіяні бюджетні кошти.

Окрім адресної допомоги окремим фермерським господарствам у формуванні їх ресурсного потенціалу доцільно передбачити виділення коштів на формування інфраструктури з обслуговування малих агровиробників та підготовку кадрів для фермерських господарств. Найбільш доцільним є надання відповідної підтримки через виділення коштів у місцевих бюджетах.

Запорукою ефективності державної підтримки фермерських господарств є не лише збільшення розмірів бюджетного фінансування, а й забезпечення чіткого і зрозумілого порядку використання таких коштів. Мета їх спрямування – зміцнення матеріально-технічної бази фермерського господарства, розвиток його трудового потенціалу у вигляді підготовки кваліфікованих кадрів.

Література

1. Алейнікова О. В. Активізація фінансово-кредитної політики держави щодо агро продовольчої сфери / О. В. Алейнікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – №2. – С.115-118.
2. Гнатишин Л. Загальні тенденції розвитку та перспективи фермерських господарств Карпатського регіону / Л. Гнатишин, О. Прокопишин // Аграрна економіка. – 2014. – Т. 7, № 3-4. – С. 29-36.
3. Горьовий В.П. Менеджмент фермерських господарств : навч. посіб. / За ред. В.П. Горьового – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 366 с.
4. Месель-Веселяк В.Я. Організаційно-економічні умови розвитку аграрного виробництва в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2010. – №9. – С. 3–12.
5. Про результати аналізу використання коштів державного бюджету України, виділених на державну підтримку АПК [Електронний ресурс] / Рахункова палата України. – Режим доступу: <http://www.acrada.gov.ua/control/main/uk/publisch/article/16520005>.
6. Про розвиток і державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
7. Про фермерське господарство : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=973-15>.
8. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка]. – К. : ННЦ "ІАЕ", 2012. – 218 с.
9. Фермерські господарства Львівщини : стат. зб. / Головне управління статистики у Львівській області, Львів, 2014. – 113 с.
10. Швець Р.П. Проблемні питання здійснення державної фінансової підтримки фермерських господарств [Електронний ресурс] / Р. П. Швець. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/11920>
11. Яворська Т.І. Державна підтримка фермерських господарств: сучасні реалії / Т.І. Яворська // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – №4. – С. 250–254.

References

1. Aleinikova, O.V. (2011), "Activation of the financial and credit policy on agro food sector", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 2, pp. 115-118.
2. Hnatyshyn, L. (2014), "General trends and prospects farm Carpathian Region", *Agricultural Economics*, vol. 7, pp. 29-36.
3. Horovii, V.P. (2014), *Menedzhment fermerskykh hospodarstv* [Farm management], tutorial, Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
4. Mesel-Veseliak, V.Ya. (2010), "Organizational-economic conditions of agricultural production in Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 3-12.
5. Accounting Chamber of Ukraine, "About the results of the analysis state budget funds use of Ukraine allocated for the state support of the APC", available at: <http://acrada.gov.ua/control/main/uk/publisch/article/16520005>. (access date February 15, 2016).
6. The Law of Ukraine "On the development and state support of small and medium business in Ukraine", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (access date February 15, 2016).
7. Law of Ukraine "On the farm", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=973-15>. (access date February 15, 2016).
8. Lupenko, Yu.O. and Mesel-Veseliak, V.Ya. (2012), "The strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period 2020", NSC "IAE", Kyiv, Ukraine.
9. Main Department of Statistics in the Lviv region (2014), "Farms of Lviv region", stat. collection, Lviv, Ukraine.
10. Shvets, R.P. "Problematic issues of state financial support to farmers", available at: <http://old.minjust.gov.ua/11920> (access date February 13, 2016).
11. Yavorska, T.I. (2013), "State support to farmers: the modern reality", *Proceedings of the Tauride Agrotechnological State University (economic sciences)*, no. 4, pp. 250-254.

Рецензент: д.е.н., в. о. професора Львівського національного аграрного університету І.Б. Яців

УДК 368.021.28:338.432

**Краківський Ю.С.,
аспірант***

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

СУЧАСНИЙ СТАН СТРАХОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

**Krakovskiy Yu.S.,
graduate student**

NSC "Institute of Agrarian Economy"

THE CURRENT STATE OF INSURANCE COVERAGE OF SUBJECTS IN THE AGRARIAN SPHERE

Постановка проблеми. З 2006 року статистика випадків повеней, сильних злив з грозами, випадання граду і шквальних поривів вітру, аномальної засухи значно зросла, що призвело до збільшення економічних збитків через загибель сільськогосподарських культур. Також значно вирости ризики в тваринництві, з'явилися нові штами вірусних хвороб, які суттєво впливають на нормальне функціонування агропромислового комплексу та ставлять під загрозу продовольчу безпеку цілих регіонів. Страхове покриття ризиків в аграрній сфері недостатнє. Потребує розвитку методологічна база із розробки нових видів страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо функціонування страхових послуг в аграрній сфері розглядали у своїх працях наступні вчені: Александрова М.М. [1], Гудзь О.Є. [2], Дем'яненко М.Я. [3], Залетов О.М. [4], Навроцький С.А. [7], Остапенко А.М. [8] та інші. Проте у більшості наукових джерел авторами приділяється увага виключно проблемам державної підтримки страхових послуг для аграріїв, створення державної страхової компанії. Недостатньої уваги приділено поточному аналізу сучасного стану ринку, результатам діяльності Аграрного страхового пулу.

* Науковий керівник: Гудзь О.Є. - д.е.н., професор